

თმარ თურგანაული

K 9088
1

ქართული
ბიბლიოთეკა

წაწმენა

ჰარისპაცის
ჩანაწერები

თმარ თურმანული

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

აფხაზები ...

ჯარისკაცის ჩანაწერები

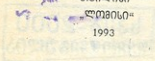
Handwritten purple text, likely a library stamp or inventory number, running vertically down the left side of the cover.

თბილისი

„ლიტონი“

1993

801-94 + 9(47922) 1992. 8. 14 ... + 9(47922, 47922.4)

საქართველო-საბაგატი უნივერსიტეტი

საქართველოს ისტორია 1992 წ. 14 კვანძი

ქართული
ბიბლიოთეკა

კლასიკური კომპლექსი მანსაბაგატი

© გამომცემლობა „ლიბისი“ 1993

სპეგ-2000
გაგაბაგატი

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ავტორისაგან

მკითხველისთვის აღბათ ზედმეტი არ იქ-
ნება იმის შესხენება, რომ დღიური ამა თუ
იმ მოვლენის სრული ობიექტურობით ამსა-
ხველ დოკუმენტად მაინც არ გამოდგება;
ჯერ ერთი იმიტომ, რომ დღიურების ავ-
ტორს სავსელე პირობებში, მით უმეტეს ისეთ
ექსტრემალურ სიტუაციაში, როგორიც თბია,
საშუალება არა აქვს უბის წიგნაკში, თუნდაც
გაკვრით, მონიშნოს ესა თუ ის მოვლენა,
ხშირად ძალზე მნიშვნელოვანიც კი; მეორეს
მხრივ ხდება ისეც, რომ დღიურების ავტო-
რი სრულიად მეორეხარისხოვან ამბავს ან
უმნიშვნელო მოვლენას (მოვლენებს) მეტ
დროსა და ყურადღებას უთმობს, გარკვეული
ხნის შემდეგ კი მოულოდნელად მეხსიერება-
ში ამოტივტივდება ესა თუ ის ეპიზოდი, რო-
მელიც ბევრად უფრო მნიშვნელოვანია და

ეკეთესად ახასიათებს იმ სიტუაციასა და ვა-
რემოს, სადაც იგი იმყოფებოდა. ამ შემთხვე-
ვაში ბევრი ამგვარი მაგალითის მოყვანა შეეძ-
ლო; შეიძლებოდა მათი ჩართვაც ამ დღიურ-
ში და ალბათ დიდ ცოდვად არც ჩამეთვალე-
ბოდა, მაგრამ ეს დღიური კი არა მოგონე-
ბები გამოვიდოდა. ამრიგად, მკითხველსაც,
და უფრო კი ჩემს თანამებრძოლ ჯარისკაც-
ებს (ბევრი მათგანის, უბრალოდ, მოხსენი-
ებაც კი ვერ შევძელი ამ ჩანაწერებში) პატი-
ებას ვთხოვ ყოველივე ამის გამო; ამ ჩანაწე-
რებს კი იმ იმედით ვაქვეყნებ, რომ რიგითი
ჯარისკაცის თვალთ დანახული და აღქმუ-
ლი ომი, ყოველგვარი პეროიკის გარეშე,
ინტერესმოკლებული არ უნდა იყოს მკითხ-
ველისათვის.

აზნაზაძე...
ჯარისკაცის ჩანაწერი

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

13 მარტი, 93 წელი.

...როცა აღარ ვიცოდი რა მექნა, შვება-სავით მომეველინა უწყება სამხედრო კომისარიატიდან, მაგრამ კუჭის ტკივილები საშინლად მაწუხებს და ვშიშობ, რომ არ წამიყვანენ. ჩემი აკადემიულობის შესახებ კომისარიატში არაფერი მითქვამს, მაგრამ ნათქვამია: "... ჭირმა თავი არ დამალაო".

15 მარტი, 01 საათი, 93 წელი.

დილით, რვა საათის შემდეგ უნდა გამოვცხადდე სამხედრო კომისარატში და სამხედრო ფორმა ჩავიცვა. როგორც ვეხმოს რეს, ორ-სამ დღეში გავვაგზავნიან უკვე. დღეს დავამთავრე მერაბ მამარდაშვილის წიგნის კითხვა „საუბრები ფილოსოფიაზე“. გული დამწყდა: მისი ბოლო ლექცია მთავრდებოდა სიტყვებით „შემდეგი ლექცია არ გვექნება...“

რა საშინელი ველურობაა თმი... ნეტავ როგორი იქნება იგი ახლოდან დანახული?

დროა დავიძინო როგორმე.

15 მარტი, 18 საათი, 93 წელი.

დილას ვიყავი შუკრების ადგილზე. ერთხანს გვატრიალეს ყაზარმებთან. რუსებს ჯარის მიერ მიტოვებული ყაზარმებია. ალბათ მათგან, შემდეგ კი ჩვენგან გაძარცვულ-გაპარტახებული. გამოგვიცხადეს, აქ დარჩებითო... გათბობა და რამე ამგვარი ყაზარმებში არ არის, მაგრამ „ჯობს აქედანვე შეეჩვიოთ სიცივესო“, გვითხრეს... ბიჭებმა უარი თქვეს იქ დარჩენაზე, ზოგი მაშინვე წავიდა, დანარჩენებმა ერთხანს კიდევ ვიტრიალეთ... მერე მეც დავიბარე, ხვალ მოვალ დილის 9 საათისთვის მეთქი და წამოვედი. კუჭის შეტევა მქონდა და ვერ გავძლებდი. სოდაც გამითავდა... ხვალ დილით ისევ უნდა წავიდე. სოხუმიდან თუ თჩამჩირედან ჩამოსული ნაომარი ბიჭებიც იყვნენ იქ, თმის ამბებს ყვებოდნენ...

რუსთაველზე „წითელ კაფეში“ გამოვიარე, ჩემი ნაცნობი ბიჭები ვნახე... ისევ სვამენ და თმში წასულ ბიჭებს ადღევრძელებენ. მე უარი ვთქვი სასმელზე.

დილას ბავშვი წავიყვანე სკოლაში და ნაწილში გვიან გავედი. ჯარში ვაწვეულებს! ნახევარი მთვრალი იყო. „ტრეფოვამ [ხსენებ] მეტქი“, ერთს შევეკითხე. სხვებისთვის ალბათ კარგადო — სიცილით მითხრა — ჩვენი კი, რა გითხრა, მგონი მარტო მე და შენ დავრჩით ფხიზლებით“. მთლად ასე არ იყო... იქ იყვნენ აფხაზეთიდან ჩამოსული ბიჭებიც, ისინიც (ზოგი) ნასვამები... კინალამ ჩხუბიც მოხდა. გვიანობამდე იქ გვაყურყუტეს... გავიცანი ჩვენი ასმეთაური რეზო მაისურაძე: გამხდარი, დაბალი ბიჭია, მაგრამ ძალიან გულმართალი და გაბედული ჩანს... ფეხშია დაჭრილი და კოჭლობს. გვითხრა: ერთი კვირა მაინც დამჭირდება, რომ სრულ ფორმაში ჩავდგე, მანამდე თუ წავიყვანენ, ალბათ მე ვერ გამოგყვებითო... ჩვენთან არიან სომხებიც, რუსებიც... ერთი ორმოცს გადაცილებული აისტორია, მგონი ჯემალი ჰქვია: „მე აქ ჩემი ნებით მოვედიო — თქვა — ჩემი შვილი ახლა ჩამოვიდა ბრძოლიდანაო... აბა როგორ, ჩვენი საქართველო ჩვენ უნდა დავიცვათო...“

დღეს საფოსტო ყუთში, სახლიდან გას-
ვლისას აღმოვაჩინე ჩემი ლიტველი მეგობ-
რების, მოდესტასის და დიანას წერილი;
ძალიან გამიხარდა და მთელი დღე მუშაობდი
გუნებაზე ვიყავი.

30 მარტი, 93 წელი.

27 მარტს ბატალიონის ახალი შევსება
გაგვიყვანეს აეროპორტში. ერთხანს იქ გვა-
ტრიალეს. საღამოხანს, როგორც იქნა, თვი-
თმფრინავის საწვავიც იშოვეს, მაგრამ ყვე-
ლა ვერ დავეტიეთ. ორი ასეული გაფრინდა,
ჩვენი ასეული კი, რამოდენიმე კაცის გამო-
კლებით, ისევ იქ დავრჩით. ეს ასეულიც შუ-
აზე გავიყავით — ნახევარი სახლებში წა-
ვიდ-წამოვიდა, ნახევარი კი რომელიღაც გა-
რაყიდან თითქმის ძალით მოტაცებული „იკა-
რუსის“ მარკის ავტობუსით წამოვედით აფ-
ხაზეთისკენ. ახლა ცაგერაში ვართ, საშუა-
ლო სკოლის ორსართულიან შენობაში, რო-
მელიც მთლიანად გაპარტახებულია (ეს ხომ
ჩვენი ჯარისკაცების მიერაა განადგურებუ-

ლი? აქ აფხაზი ბოევიკები, რამდენადაც ვუ-
ცი, არ შემოსულან). მეორე დღე ღამდება
რაც აქა ვართ, და იარაღი ჯერაც არ მოუ-
ციათ ჩვენთვის. დღეს თბილესი და მშვენი-
რული რამოდენიმე კაცი კიდევ შემოგვმართა.

30 მარტი, 93 წელი.

ახლა ვდავობდით დღეს მარტის 30-ია
თუ 31. აღმოჩნდა, რომ გუშინდელ ჩანაწერს
შეცდომით დავუსვი 30 მარტი. თურმე გუ-
შინ 29 მარტი ყოფილა. ჯერ ახალი ჩამო-
სულები ვართ, მაგრამ ყოველდღიურობას
და გარესამყაროს იმდენად მოწყვეტილები,
რომ დღეების სათვალავი უკვე გვერევა.

წუხელ სოფელში შუქი არ იყო. პირვე-
ლად გავედი ღამით ყარაულში სხვისი ავ-
ტომატით. დაძაბული ვიყავი და ეჭვის თვა-
ლით ვუყურებდი ირგვლივ ჩამუქებულ
ჩრდილებს. ყველა ხმაურს გაფაციცებით ვა-
ყურადებდი. შემდეგ ცვლა მოვიდა და დავი-
ძინე. იატაკზე გამლილ ტუჭყიან ლეიბებზე
და „ბუშლატებზე“ გვძინავს. ღამღამობით

ჯერ კიდევ ცივა. დილით ადრე განგაშით
წამოგვეყარეს, თვითმფრინავები მოფრინავე-
ნო. ამ დროს თურმე შენობიდან უნდა გვი-
დეთ და სხვადასხვა მხარეს გავიფანტოთ,
რომ დაბომბვის შემთხვევაში შევძლებინახვე-
რბლი იყოს. სკოლის შენობა, ხანდაც უნდა
ლო ჯარისკაცები ღამეს ვათევთ, ძალიან
დაუცველი მენვენება.

31 მარტი, 93 წელი.

დღეს ჩვენი ასეულის პირველი ოცეულის
უიარაღო „მებრძოლებმა“ პატარა ჯანყი
მოვანყვეთ, იარაღს რატომ არ გვაძლევთ.
მოწინააღმდეგის თავდასხმის შემთხვევაში,
ჩვენ თვითონ დასაცველები ვიქნებით. რა-
მოდენიმე კაცი წავედით თანამხირეში; მე და
ტარასა (ტარიელ ტუსაშვილი) შევედით
შტაბის უფროსთან, ავეხსენით მდგომარე-
ობა. იმან კი გვითხრა, მე რა გიყოთ, ვინც
თქვენ აქ უიარაღოდ გამოგიშვათ, წადით და
იმას ავინეთო. შტაბის უფროსის თათხიდან
გამოსულმა თვალი მოვკარი გოგა ხაინდრა-

ვას, რომელიც მოპირდაპირე ოთახში შე-
დიოდა. გამიხარდა. გავანერე და გავუცანო.
შევედით მოპირდაპირე ოთახში, სადაც ჩემ-
და მოულოდნელად ჯაბაც დავინახე. ჯაბა ამ
დროს ვიღაცას, თავის ჩვეულ სტუდენტურ ფორ-
ტკიცებდა, რომ ეგენი ზვიადის ტექტურაში უკვე
ფაშისტები არიანო... ჯაბასაც ავუხსენი ჩვე-
ნი მდგომარეობა, რაზეც მან მიპასუხა, რომ
არაფერი აქ საგანგაშო არააო, ეგ ჩვეულებ-
რივი მოვლენაა, ორი კვირა კი არა, შეი-
ძლება ორი თვეც იყო უიარაღოდ, იყავით,
საბრძოლველად თუ გაგიყვანენ იარაღის გა-
რეშე, მაშინ სხვა ამბავიაო. საბრძოლველად
ხომ არ მიჰყავხართ უიარაღოებით, შემე-
კითხა. არა მეთქი ვუპასუხე და ამგვარად
დამშვიდებული გამოვედი.

ამ წუთას ტამიშის მხრიდან სროლები
ისმის. უიარაღო მებრძოლები თვალმოუ-
შორებელი მივჩერებივართ ბატალიონის
უფროსის მთადგილეს, „კასკას“, რომელიც
რაციით დახმარებას თხოულობს... ჩანს უარს
ეუბნებიან. იქვე ერთი ჯარისკაცი გიტარას
აზიზინებს მშვიდად. „გააჩუმე გიტარა, არ
მესმის რას მეუბნებიანო, ყვირის „კასკა“.

შემდეგ გაბრაზებული ავდებს ყურმილს, ავ-
ტომატს იღებს და ვადის. კავშირგაბმელო-
ბის ოცეულიდან ერთი ჯარესკადე ქეორდე
რაციაზე აფხაზური მხარის დაჭერას ცდი-
ლობს. არაფერი გამოდის ჯერჯერობით...

ზურა („კასკა“) მალევე ბრუნდება. თურ-
მე არაფერი ყოფილა საგანგაშო... ახლა ლა-
მეა. ვკითხულობ სკოლის ბიბლიოთეკაში
შემთხვევით აღმოჩენილ „ნაზია ღამეს“. სკო-
ლის ბიბლიოთეკა, ან უფრო სწორედ ყო-
ფილი ბიბლიოთეკა, შენობის მეორე სარ-
თულზეა. წიგნების ნახევარი თაროებს შო-
რის, იატაკზეა მიმოხრეული ამ სკოლის მოს-
წავლეთა მკითხველის ბარათებთან ერთად
და... შარდის სუნად ყარს იქაურობა. იქ
ნამ აფხაზი ბოევიკები არ ყოფილან?

1 აპრილი, 1993 წელი.

მეორე დღეა ცარიელი პურისა და უშა-
ქრო ჩაის გარდა საჭმელი არაფერი გვაქვს.
რამოდენიმე კაცი ოჩამჩირეში წავიდა პუ-
რის საჭმელად. გუშინ იქ მეც ვიყავი და

ერთ-ერთი სამხედრო ნაწილის სასადილო-ში ხორციანი ბორში და კატლეტი ვაჭარებენ ბრინჯის გარნირით. სამნი ვიყავით, არავის უკითხავს ვინა ვართ და რა უფლებით ვართ ვირთმევთ ცხელ კერძებს. აქ შეიძლება სამხედროფორმიანი აფხაზებიც მობრძანდნენ (ფორმა მათაც ჩვენნაირი აქვთ), ცხელი სადილი მიირთვან და მშვიდად გააგრძელონ გზა. ერთი ამბობს, ამოდენი საქონელი დადის ამ სოფელში, ერთი მივახვრიტოთ და ხორციანი საჭმელიც გაგვიჩნდებათ. სხვები, ზოგნი იწონებენ ამ აზრს, ზოგნი მორიდებული შენიშვნებით კმაყოფილდებიან: „სირცხვილია, ბოლოსდაბოლოს ქართველების სოფელით“, „ვანა რამდენ ხანს გვეყოფა ეს ერთი ძროხათ“ და სხვა.

2 აპრილი, პარასკევი, 1993 წელი.

გადავწყვიტე დღიურში დღეებიც ჩავწერო ხოლმე, რადგან, ხშირად, დღეების სათვალავი ვკერევა.

დღეს გავიცანი ერთი ძველი მეზობელი. ცხინვალიდან მოყოლებული ამ ბატალიონში ვართ, თქვა. ახალგაზრდა ბიჭია,

ჩემზე ბევრად ახალგაზრდა, მაგრამ ~~თავა~~
ლებში მკაცრი სიცივე უდგას. ~~პყვება, რა~~
საშინლად აწამებენ აფხაზები ~~ქართველ~~
ტყვეებს, როგორ ამცირებენ ~~ქვეყნის~~ ~~მხარეს~~ ||
დარჩენილ უიარაღო მოსახლეობას. || ~~ქვეყნის~~ ~~ქვე~~
სოფლის აღებისას — ყველა — აფხაზების
მიერ ნახევრად დამწვარი კაცი ვნახეთ, ჯერ
კიდევ ცოცხალი იყო, წელს ქვემოთ ძვლე-
ბი იყო მხოლოდ დარჩენილი, ფეხები ჯო-
ხებივით გამოსწროდაო — და გვიხსნის თუ
როგორ აკეთებენ ამას — წელს ქვემოთ ბენ-
ზინს ასხამენ და ცეცხლს უკიდებენ, წელს
ზემოთ კი, რომ არ დაიწვას, წყალს ასხამენ.
შემდეგ, დიდხანს რომ ეწამოს და არ მოკვ-
დეს მაღე, ნემსს უკეთებენ — ის კაცი ჯერ
კიდევ ცოცხალი იყო, სიგარეტი გვთხოვა,
მოვაწვეინეთ, მერე გვითხრა, მომკალითო...
მე ვერ ვესროლე... ჩემმა ამხანაგმა დაბ-
რიდა“.

ბიჭები კიდევ ბევრ საშინელებებს ყვი-
ბიან, ზოგს საკუთარი თვალით ნანახსა და
განცდილს, ზოგს სხვებისგან მოსმენილს.
საინტერესოა, რომ თავიანთ ნამოქმედარსაც
ისევე დაუფარავად ყვებიან, როგორც უწყი-

ნარ თინბაზობებს... ყველაფერ ამისგან ხმე-
ბი ყალფზე დაგიდგება კაცს...

დავამთავრე „ნაზია ლამეს“ კითხვა... გა-
უბიცების და ავტომატების სრული ხმა
მიწყნარდა და გარეთ გაზაფხულის შემოტევა
იწყება... ამ დროს კი სადღაც ვიღაცას ვი-
ღაცა სძულს, ვიღაცა ვიღაცას მოსაკლავად
ტყვიას ესვრის, ვიღაცა ვიღაცას აწამებს...

3 აპრილი, შაბათი, 93 წელი.

იარალი კიდევ არ მოუციათ. დღეს დი-
ლიდან ჩვენი ოცეულის ბიჭები თჩამჩირე-
ში წავიდნენ. ზოგი სხვა ნაწილში გადასვლას
აპირებს. ახლახანს ორი ბიჭი დაბრუნდა
ბაბუშერადან, სადაც ჩვენი ბატალიონის ორი
ასეული დგას, ასევე შეუიარაღებელი. ამბო-
ბენ, რომ იქ კვების საკითხი უკეთესადაა
მოგვარებული, ოღონდაც მეტი უდისციპ-
ლინობა და არეულობააო. წარმომიდგენია,
ჯერ აქ რაა და იქ, ამაზე მეტი უდისციპლი-
ნობა როგორი უნდა იყოს. როგორც ჩანს,
ქართული ჯარის ჩამოყალიბება არც თუ
იოლი საქმე ყოფილა.

4 აპრილი, კვირა, 1993 წელი.

„კასკა“ ძველი მეზობლებიდან მგონი
ერთადერთია, რომელიც არ თვრება და
უთავბოლოდ არ დაყიალობს. „შულერა“
დღესაც ნასვამი მოვიდა და „კასკას“
სკას“ (ბატალიონის უფროსის მოადგილეა)
და ამ „შულერას“ ჩხუბი მოუვიდათ. „კას-
კამ“ ავტომატი წაართვა, ახლა ის „ლიმონ-
კას“ აფეთქებით ემუქრება. როგორც იქნა
დაამოშმინეს. შემდეგ „შულერა“ და ტყვია-
წამლის საწყობის გამგე უნომრო გაზ-21-ში
სხდებიან ერთად და სადღაც მიდიან.

დღეს მე, სერგეი და მიშა სოფლის ფერ-
მაში ვიყავით საბანაოდ. ფერმა სოფლის გა-
ნაპირას, სასაფლაოების ახლოსაა. ცხელი
წყლით და საპნით დავიბანეთ, მაგრამ ფერ-
მის სააბაზანო ოთახს არც ერთი ფანჯარა
მთელი არა აქვს და ორპირისგან მგონი სა-
მივე გავცივდით. უკან გზაზე მომავლებმა
დათო ბაშარული, იურა და კიდევ ერთი ბი-
ჭი დავინახეთ; პატარა გუბურაში (ადგილობ-
რივი მაცხოვრებლის, ყურაშვილის ეზოში)
თევზაობდნენ ანკესებით. სახლის პატრო-
ნიც იქვე იყო პატარა, ექვსი წლის ვაჟიშ-
2. ო. თურმანული

ვილთან ერთად. იქვე ლელიანში იწვა რუს-
წითელი ფერის ავთვალა ძაღლი. ბიჭებს ვუ-
ბურიდან დროდადრო მართლაც ამოგა-
ვდათ პატარა თევზები. სახლის პატრონი
ამბობს, რომ დიდი თევზები ჯერ კიდევ ვუ-
ბურის სიღრმეში არიან. შემდეგ ამ ყურადღე-
ვილმა გვითხრა, თერთმეტი ღორი მყავდა,
ჩვენთვის ჯარისკაცებმა მომპარესო. კი, ვა-
საგებია, კაცს რომ მოშივა, შეჭამს აბა რას
იზამს, ალბათ მეც ასევე მოვიქცეოდიო, მა-
გრამ ერთი ღორი მაკე იყო, მალე უნდა და-
ეყარა კიდევ, მუცელი ლამის მიწაზე დას-
თრევდა და ის მაინც არ უნდა მოეკლათო.
ახლა ერთი ბურვაკილა დამრჩა და შიშით
გარეთ ველარ გამიშვია, არა და საჭმელიც
არაფერი მაქვსო... შემდეგ ოხრავს და ამ-
ბობს: „ეჰ, მშვიდობა იყოს და ეგვეც იმათ
გზას მიჰყოლიათ“.

5 აპრილი, ორშაბათი, 93 წელი.

დღეს კიდევ ერთხელ ანთქოლდნენ ბი-
ჭები: წავიდეთ, ასე უიარაღოდ და უსაქმოდ

აქ როდემდის ვისხდეთო... ახლა სადამთა.
მე „პინგვინთა კუნძულს“ ვკითხულობ. ზი-
ჭები ქალებზე ლაპარაკობენ, იხსენებენ რა-
ღაც კურიოზულ შემთხვევებს თავიანთი
ცხოვრებიდან და სიცილით ~~საუბრობენ~~.
ზიზღილიყო

7 აპრილი, თბილისი, 93 წელი.

გუშინ, საქმე რომ არაფერი გვქონდა, მე, მამუკამ და გვიმ („კახელთ“) სოხუმში წახვლა გადავწყვიტეთ. რაც თმი დაიწყო სოხუმში არ ვყოფილვარ. ვზად შედესანტეების ნაწილში შევიარეთ. მამუკამ ვიღაც ნაცნობი იკითხა, გუშინ წავიდა თბილისშიო უთხრეს. შემდეგ ვზა გავავრძელეთ სოხუმისკენ. აეროპორტიდან ერთ ადგილიბრივ ახალგაზრდა კაცს დავემგზავრეთ, საკუთარი მანქანით იყო, გვარად ტაბატაძე. სოხუმში სავსეა სამხედროებით და შაოსანი ქალებით. რაღაც ანაქრონიზმად მეჩვენება აქა-იქ შემორჩენილი ძველი პლაკატები: „მირუ მირ“. „გაუფრთხილდეთ ბუნებას“. პირველად ვნახე ქართული კუბონი: ქუჩაში ერთი

ახალგაზრდა გოგო გავიცანით, სადგურის ვა
კვითხეთ; მეც იქით მოვდივარო ვკითხრა,
და ვზადავზა სხვადასხვა თემამუ საუბარს
ქართული ფულის ამბავიც მოჰყვა, აღმოჩნ-
და, რომ დღეს მიუციათ ხელფასი, ქვეყნულ-
ლი კუპონებით. ს ი ზ ლ ი რ ი თ ე კ ა

სოხუმიდან თხამჩირემდე ავტობუსით
მგზავრობა საკმაოდ ძნელია. ავტობუსები,
როგორც ჩანს, ყოველთვის გადატვირთუ-
ლია დღის საათებში. ღამით გზის ამ მონა-
კვეთზე მხოლოდ სამხედრო მანქანები და
ტრანსპორტი მოძრაობს, ისიც იშვიათად.
სოხუმის ბაზარში მაინც ხალხმრავლობა
იყო. ვაჭრობდნენ როგორც კუპონებით, ისე
საბჭოთა ფულით. დრანდამდე ავტობუსით
ვიმგზავრეთ. იქ ერთმა ადგილობრივმა სამ-
ხედროფორმიანმა კაცმა ბაზარში ჭიქა არაყ-
ზე მიგვიპატიჟა. ბიჭებმა დალიეს. ითქვა
თმში დაღუპულთა ხსოვნისა. ყველას ვიღაც
ჰყავს დაღუპული, ზოგს ძმა, ზოგს შვილი,
ზოგს ახლობელი ნათესავი...

დრანდადან ბოსტნეულით დატვირთულ
„კრაზის“ ძარაზე მოვთავსდით. ხახვი, კარ-
ტოფილი და სტაფილო მოქონდა. გზის გას-
წვრივ მოსჩანს გადაბუგული სახლები. გზა-

ზე თითქმის ყველა ხიდი და შეშენებული
და შემდეგ სახელდახელოთ აღდგენილი. ცე-
კერაში მისვლისას მძლოლმა უკვე დაინახა
ტოფილი თუ გინდათ აიღეთო, უკვე დაინახა
ზა, ჩვენ ხახვით სავსე ცელოფანის პარკი
ვუჩვენეთ: „უკვე ავიღეთ“, რაზეც ყველას
გაგვეცინა...

...გუშინ მეზობელი სოფლიდან (ჩვენი
პოზიციები იქ არის) გაცოფებული ბიჭები
ჩამოვიდნენ: „ტყვია-წამალს რატომ არ გვა-
წოდებთო“. („არუფეიკის“ გამგე მესამე დღეა
არ გამოჩენილა — „გეგონება ფერმი ბელე-
ლი იყო, ჩაიდო გასაღები და წავიდა“ — შე-
ნიშნა ამაზე ტარასამ).

...დღეს ვიყავი დივიზია „თბილისელის“.
პოზიციებზე და ბინოკლით ვაეხედე მოწი-
ნააღმდეგე მხარის პოზიციებს. მოჩანს ტყვა-
რჩელის შესასვლელიც (თვითონ ტყვარჩელს
ვორა უფარება.).

დივიზია „თბილისელის“ პოზიციებიდან მობრუნებულმა, უცებ გადაწყვიტა თბილისში წასვლა იმ იმედით, რომ ევებ იქ მაინც გავარკვით, როდემდე უნდა ვიყოთ აქ ასე უსაქმურად და უიარაღოდ. შაბათამდე დავიცდით და თუ იარაღი არ მოგვცეს, ჩვენც დავბრუნდებითო, მითხრეს ბიჭებმა. დავთქვით სამშაბათისთვის, 12 საათზე შევხვდეთ გარნიზონში. წამოსვლისას მიჩრჩიეს თვითმფრინავით გადავფრენილიყავი, რადგან ზუგდიდში ქობალიას, დომუხოვსკის და გელბახიანის დაპატიმრებასთან დაკავშირებით, გზა გადაკეტილი აქვს და ავიყვანენტო. მე მაინც ამ ვზით წამოსვლა ვარჩიე. კალიდან ზუგდიდის შესასვლელამდე „იკაროსით“ ვიმგზავრე. ავტობუსში მრავლად იყვნენ (როგორც მთელ დასავლეთ საქართველოში) შაოსანი ქალები. ერთ-ერთი მათგანი მომიყვა, რომ ჯერ აფხაზმა ბოევიკებმა გამიძარცვეს და ამითხრეს სახლი, შემდეგ რაც მათ გადაურჩათ, ახლაც ჩვენებმა გამიპარტახესო.

ზუგდიდის შესასვლელთან „ქობალიას ბიჭებმა“ მართლაც ჩამომსვეს ავტობუსიდან

არც თუ მაინცდამაინც ზრდილობიანად, მაგრამ ცუდიც არაფერი უკადრებიან; საფუძვლიანად გამჩხრიკეს და რომ ვერაფერი მიუპოვებს (იარაღს და ტყვია-წამალს ვეძებდნენ), ისევ დამრთეს ავტობუსში ასვლის ნება. ახლა თვით ზუგდიდში შემაჩერეს სამხედრო-ფორმიანმა და ავტომატიანმა ახალგაზრდებმა; ერთი სპორტულ ფორმაში ჩაცმული ახალგაზრდა მოვიდა და „ზარანდია ვარ მე, ქალაქის კომენდანტი“ — მითხრა. მეც ხელი ვავუწოდე „ფრიად სასიამოვნოა“-მეთქი (იმედი მქონდა, დამაკავებენ და ეგება ამ ლეგენდარული ქობალიას ნახვას ველირსომეთქი), მაგრამ ჩემი ვინაობა რომ დააზუსტეს, ზრდილობიანად ჩამსვეს თავიანთივე მანქანაში და ზუგდიდის ბოლომდე მომაცილეს; გზადაგზა მიხსნიდნენ, რომ გულბახიანისა და დომუხოვსკის დაპატიმრება იმ დროს, როდესაც უკვე ვაპირებდით ტყვარჩელის განთავისუფლებას, მხოლოდ პროვოკაციაა და მათი მოფიქრებულია, ვისაც ჩვენი ერთიანობა არ აწყობსო. ზუგდიდის შესავლელთან შეიარაღებული ბიჭები გზას ხერგავდნენ ამწეს დახმარებით. იქაც თვითონვე გამიჩერეს მანქანა და სამტრედი-

ამდე, ზუგდიდელებთან თბილად გამოქმნა
დობების შემდეგ, ამ მანქანით ვიზგზავრე...
ახლა სამტრედია-თბილისის „იკაროსში“
ვზივარ; მძლოლი თანხაზე ურცხვებზე...
ვრებს...
სიზღიროსება

8 აპრილი, 93 წელი.

(თითქოს გუშინ ყოფილიყოს 89 წლის
8 აპრილი, როდესაც სასტუმრო ივერიის
მხრიდან პირველად შემოგრიალდა რამოდენ-
ნიმე რუსული „პმპ“.).

გუშინ სამტრედიიდან ქუთაისის გავლით
ჩამოვედი თბილისში ღამის ორ საათზე. ჩემ-
თან ერთად მგზავრობდენ თურქეთიდან მო-
მავალი ვაჭრები... ერთ-ერთმა მათგანმა
(ქალმა) დოლარებით და ნავაჭრით სავსე
ჩანთა დაკარგა ავტობუსში.

ვუშინ გამოვედი სახლიდან, კიდევ ერთხელ შევიარე ჩვენი ბატალიონის კაციის ადგილზე. კიდევ ერთხელ „როდამდე უნდა ვიყოთ უიარაღოდ, ავღები და ყველანი უკან დავბრუნდებით-მეთქი“. დამემუქრნენ, დაგიჭერთ და როგორც დეზერტირს გაგასამართლებთ, დაგხვრეტთ. გამეცინა. შემდეგ ვკითხე, ის მაინც მითხარით, იქ ბიჭებს რა გადავცე, ასე როდემდე ვიქნებით მეთქი — ვერაფერი მითხრეს, შევხვდი ჩვენი ნაწილის ბიჭებს: არსენას, ვიას და ვოვის. ისინიც ჩემსავით ამბის გასარკვევად ჩამოვიდნენ. როცა დავრწმუნდით აქ ვერაფერს გავარკვევდით, მე და არსენამ გადავწყვიტეთ აფხაზეთში დაბრუნება. ვოვიმ გვითხრა, ხვალ ჩვენც ჩამოვალთო. მე და არსენა აეროპორტში წავედით. აეროვიზალი სოხუმში მიმავალი ჯარისკაცებით იყო სავსე. ჩვენთან მოვიდა ერთი შუახნის ქალი ახალგაზრდა ქალთან და ბავშვთან ერთად, ახალგაზრდა ქალზე მიმითითა და მითხრა: „დეპეშა მივიღეთ, ამის ქმარი დაჭრილი ყოფილა და იქნებ გამგზავრებაში დავ-

ბის კაბინაში შეკედი. „მეორე პილოტი ნი-
ინც არ მოსულა და შენ დაჯექი იმის ად-
ვილასო“, მითხრა. მეგონა მეხუმრებოდა.
მაგრამ პილოტი რომ არა და არ გამოჩნდა,
მართლა დავეჯექი პილოტის ადგილას. გაფ-
რენამდე რამდენიმე წუთით ადრე მეორე
პილოტი მოვიდა და ადგომა რომ დავაპირე
„იჯექი, იჯექიო“, მითხრა. ვოვა ჩემს გარ-
შემო განლაგებული უამრავი ხელსაწყოს და-
ნიშნულეზას მიხსნიდა, რომელთაგან მხო-
ლოდ სკოლიდან ნაცნობი კომპასის სახელი
დამამახსოვრდა... ასე ვიფრინე პილოტის
სკამზე მოკალათებულმა სოხუმამდე. დაშვე-
ბის წინ ჩემი ადგილი, უფრო სწორედ, თა-
ვისი ადგილი ისევ პილოტმა დაიკავა.

ისევ 14 აპრილი.

აეროპორტიდან დრანდამდე ფეხით ვია-
რეთ. ვვიანი იყო და ტრანსპორტი ოჩამჩი-
რის მიმართულებით აღარ მოძრაობდა.
დრანდაშივე დაგვიღამდა. შემდეგ ერთი
„ბელარუსი“ მოვიდა, რომელსაც ვარჩის

ხიდამდე გამოყვევით, სადაც აღვიღებრიფი
მოსახლეობა დგას სადარაჯო პოსტზე. იქვე,
ბეტონის ბლოკებით ამოქნებულ უსყუ
მაგრეში" პატარა ტელევიზორიც დაუდგამთ
(ბიჭები ძირითადად მეგრულ კილოზე სა-
უბრობენ და ბევრი ვერაფერი მესმის.) შუ-
აში კოცონი ბოლავს და თვალებს გვიც-
რემლიანებს. აკვამლებული კოცონისა და
პატარა ეკრანის მოციმციმე შუქზე ბიჭებს
რაღაც იდუმალი ელფერი გადასდით სახეებ-
ზე. გარეთ ჟინჯლავს. ტელევიზორში ამ დროს
,მოამთე"-ა. ამ დროს დიქტორი აცხადებს
შვიადისტების მიერ ფილარმონიის წინ მოწ-
ყობილ მიტინგზე. ერთბაშად ყველა წყვეტს
საუბარს, გარეთ მყოფებსაც უძახიან და ტე-
ლევიზორს უხმოდ უყურებენ. დროდადრო
რომელიმე მათგანი რაღაც რეპლიკას ურ-
თავს.

მე და არსენა მთელი დღის მშვივრები
ვართ. კონსერვები კი გვაქვს, მაგრამ არა
გვაქვს პური. მასპინძლებისგან ვთხოვლობთ.
პური თურმე მათაც უჭირთ, მაგრამ ჩვენთ-
ვის შთულობენ და კოცონზე პირდაპირ ქი-
ლით შემთბარ კონსერვს მათთან ერთად

ნებიან. ცაგერამდე კი რამდენიმე ბნელი კი-
ლომეტრი გვაქვს დარჩენილი. წასვლის აზ-
რი არა აქვს, აქ უნდა დავრჩეთ. წვიმამ თან-
დათან მოუხშირა. ცისტერნამ, რომელსაც
ჩვენ მოვეყვით, მარჯვნივ ჩაფხვება, ნორდ-
ბეში. ერთ-ერთი სიბნელებში ჩაშხრქლქი საქ-
ხლის ეზოდან საწვიმარმოსხმული რამდე-
ნიმე ჯარისკაცი გამოვიდა; მანქანის შუქფა-
რების სინათლეზე თითქოს ნაცნობი სახეე-
ბი გავარჩიე. მე და არსენაც ახლოს მივედიოთ;
ბიჭები მართლაც ჩვენი ოცეულიდან,
ჩვენი ბატალიონიდან იყვნენ. ჩვენ იმათი,
იმათ კი ჩვენი დანახვა გაუკვირდათ, აქ,
ამგვარ სიტუაციაში ერთმანეთთან შეხვედ-
რას არ ველოდიოთ; აღმოჩნდა, რომ უიარა-
ღობით და უსაქმურობით შეწუხებული მთე-
ლი ჩვენი ოცეული ცაგერადან ტამიშში გა-
დმოსულა სხვა ნაწილში. „დანარჩენი ბი-
ჭები სადღა არიან მეთქი“ — ავთოს ვკითხე
და გუშინ გავიდნენ მეზობელ სოფელში,
პოზიციებზეო, მითხრა. აქ ორნი, მე და ვი-
ვი ვართ დარჩენილი და ამ დღეებში ჩვენც
გავალთო, მითხრა. წუხელ ტამიშში მათთან
ერთად გავათენე ღამე. დილას „ახალ“ უფ-
როსს, მერაბ თოფურიას ბაბუშერაში გავყე-
ვი, რომ ხელმძღვანელობას ვთხოვო, მეც

ჩემ ოცეულთან ერთად ჩამრიცხონ თოფუ-
რიასთან... ვია ყარყარაშვილი ნახეო, შე
რაბმა მითხრა. ვნახე. სიტყვიერად მოვას-
ხენე ჩემი მდგომარეობა; მანაც სიტყვიერი
თანხმობა მომცა, კი ბატონო, გადამხე ნად... ||
ონდ ეგ ყველაფერი შემდეგ უნდა გაგახსენებ
დესო...

ისევ 14 აპრილი.

უკვე პოზიციებზე ვარ, იმ სოფელში, სა-
დაც ჩვენი ოცეულის ბიჭები არიან. მომცეს
„ა. კ. ს.“-ი. კონდახი არა აქვს, მაგრამ სულ
არარაობას ჯობს, თავდაცვას მაინც მოვა-
ხერხებ. აქ დამხვდენ ჩვენი ოცეულის ბიჭე-
ბი: დათო ბაშარული, ტარიელ ტუსაშვილი,
მამუკა აბალაკი, კარენ კარახანოვი, მიშა
ლლიღვაშვილი, კიდევ რუსი მიშა, სერგეი
და სხვები. „ბ. ემ. პე.“-თი ამოვედიო. რო-
გორც კი „ბე. ემ. პეს“ ლუქი გავადეთ და
გადმოვედი, ირგვლივ ისეთი გამაყრუებელი
სროლები იყო, გავოგნდი, არ ვიცოდი სად
შევმძვრალიყავი, ვერ გამერკვია, ან მტერი
საიდან ისროდა, ან მოყვარე; შემდეგ ცო-
ტა მიწყნარდა სროლები და ნაცნობი სახე-
ების დანახვაზე გული მომეცა...

ბიჭები ხან „კრანატამიოტს“ უბრალოდ ებდნენ (სამინელი ხმა აქვს, პირდაპირ გამაყრუებელი, ამ სიტყვის სრული შესწავლით), ხან ტყვიამფრქვევს აკაკანებდნენ: ერთი სიტყვით, ფრონტზე სიმშვიდეა... ვინც პოსტზე არ დგას, კასრის ირგვლივ ვართ შეკრებილები და ვთბებით, არიან მთლად ახალგაზრდა ბიჭებიც; ამათი თმში ყოფნა საცოდაობაა.

— ეპ — წუხს ერთი (სოსო ქქია, ბორჯომის რაიონიდან) — ჯარში ძალიან დავერვიე გინებას, ყოველ სიტყვას გინებას ვაყოლებ... ამას წინათ სახლში ვიყავი და დედას ვუთხარი, დედი, ჯარში გინებას დავერვიე და რომ წამომცდეს, არ გაგიკვირდეს-მეთქი...

სოსო 18-20 წლისა იქნება დაახლოებით; მიყვება, როგორ გაიქცა სახლიდან, დამოუკიდებელი ცხოვრება გადავწყვიტო... რომელიღაც ტექნიკუმში სწავლობდა; შემდეგ მოხალისედ ჩაწერილა არმიაში...

წვიმს გადაუღებლად. „პლამ-პალატკებიც“ ველურ გვიცავს წვიმისაგან. სანგრები წყლით გაივსო; ერთი ჯარისკაცი ხუმრობს:

„აკოფში“ რომ ჩავდივარ, ფეხებქვეშ თევზები მიძვრებიანო (ეს გვიმ თქვა, „სასელომ“) კარენა კარახანოვმაც იმის ხუმრობას მხარი აუბა: აბა, ბიჭო, ჩემი თვალით ~~დავინახე~~ || „რაეოკი“ (ავტომატის მჭიდი) ~~ჩაუგადე~~ || ~~ფეხები~~ ვიდრე იბოვიდა სამჯერ მაინც ჩაყვიტაო...

16 აპრილი.

აღიკა დაჭრეს.

ძირითადი პოზიციებიდან მოშორებით ერთი სანგარი ვვაქვს. იქითკენ მიდიოდა თურმე. მე ამ დროს „რაციასთან“ ვიყავი; დათო ბამარაული და მამუკა აბალაკი ჩავიდნენ ამოსაყვანად. სანგარში ამ დროს ვიქტორ გოგლიძე ყოფილა და დაჭრილი აღიკა იმას ჩაუთრევია, თორემ ალბათ დაცხრილავდნენ. შემდეგ ვიქტორმა, დათომ და მამუკამ ამოიყვანეს იქიდან. გაფითრებული იყო აღიკა. მე რაციით ვცდილობდი შტაბთან დაკავშირებას. ძლივს მოვახერხე კავშირზე გასვლა; რაციის აკუმულიატორები დამჯდარია. საბედნიეროდ ჭრილობა მსუბუქი გამოდგა. ფერდშია გავლილს.

3. ო. თურმანაული 33

„ა. კ. ეს“-ის ტყვია, ისე, რომ შიგნით არაფერი აქვს დაზიანებულიო...

ბიჭები მალევე დამშვიდნენ და ხუმრობის გუნებაზე დადგნენ.

— ნაჯდომი თუ ხარ, ვოჭაიკო...
ან გონას, ჩვენი უფროსის მოადგილეს.

— არა, ღმერთმა დამიფაროს...

— შენც ეკითხები, რა — საუბარში ერევა მეორე ჯარისკაცი — ნაჯდომი რომ იყოს კაპიტნის „ზვანია“ მაინც ხომ ექნებოდა...

17 აპრილი, შაბათი. 93 წელი,

დღეს ჩვეულებრივი დღე გათენდა. ღამე, 12-იდან 4 საათამდე პოსტზე ვიყავი. ისეთი პნელი ღამეებია, თვალთან მიტანილ თითს ვერ დაინახავს კაცი. დაძაბულები მივჩერებივართ წყვილიადს და დროდადრო ვისვრით სიბნელეში. სადარაჯოსთან მობრუნებულმა მისაწოლი ადგილი ვერ ვიპოვე და თუნუქის კასრთან (ღუმელის მაგივრად ვხმარობთ) მომიწია ღამის გათენება. დღეს სროლებია იქიდანაც და აქედანაც...

გუშინ საკმაოდ მძიმე დღე გვექონდა, მაგრამ რჯვენა ფლანგზე (სადაც ახალციხის ბაგრატიონი დგას) დიდი სროლა ავფორიან და მეტყვიამფრქვევე დაგვიჭრეს (ეს უკვე მეორე დაჭრილია ამ ცოტა ხანში). ავფორიანადით. საბედნიეროდ ჭრილობა ამ შემთხვევაშიც მსუბუქი აღმოჩნდა. შემდეგი დამეც ძალიან დაძაბული იყო: მთელი დამეც ვადანულებლად წვიმდა და ძალიან, ძალიან ბნელოდა. დამის 4 საათზე, სადარაჯოზე რომ შეგვცვალეს, კასრთან ტოლადები და ჩექმები გავიშრე, მერე „პლამ-პალატა“ წავიფარე ფიცრებზე მიწოლილმა და მაგრად ჩამეძინა. სროლებსა და ბათქა-ბუთქს ისე მივეჩვიეთ, რომ „გრანატამიოტის“ ხმაზეც კი აღარ გვეღვიძება. ძლივს გამაღვიძეს „ადექი, ყუმბარებს გვიშენენო“. ვიდრე მეძინა სამი თუ ოთხი ყუმბარა აფეთქებულა ზედ ჩვენს პოზიციებზე. ვოჩა რაციაზე დედის ჯივარს აგინებდა ვიღაცას: „თუ ჩვენი გამოცდა ვინდათ, როგორი მეტროპოლები ვართ, ესლავე ვიჩვენებთო“. აღმოჩნდა, რომ გვერდით, ხევსგაღმა განლაგებული ჩვენივე

პოზიციებიდან, რომელიდაც ნაბახუსევს შებ-
რძოლს ჩვენი ტანკი მიზანში ამოულა და
სროლით ერთობოდა აღდგომა ფლესა და
ლა ამ წუთისთვის ყველაფერი მშვიდად
არის; კანტი-კუნტად ისმის სროლები... სოფ-
ჯერ ამ სროლებს გინება ენაცვლება ორი-
ვე მხრიდან. დილას მოწინააღმდეგის პოზი-
ციებიდან ვიღაცა ქართულად გვაცინებდა
ქართველებს ძალიან საფუძვლიანად: „ქარ-
თველებო, თქვენი დედა... ქართველებო,
თქვენი დედის რძე... „და ასე შემდეგ. აქედან-
ნაც არ აკლებდენ გინებას: „არ ვინდოდათ
რძე და ყველი, ეხლა ჭამეთ...“ და ასე შემ-
დეგ.

სოფელში, სადაც ჩვენი პოზიციებია,
ერთი მთელი სახლიც კი არ მინახავს. არც
აქაური მაცხოვრებლისთვის მომიკრავს თვა-
ლი... ოდესღაც ეს ძალიან დიდი და მდიდა-
რი სოფელი ყოფილა, ახლა მხოლოდ ნა-
სოფლარი შეიძლება ეწოდოს... ამ სახლის
ეზოში, თუ ეზოს შორიანხლოს, სადაც ჩვენ
ვდგავართ, ერთი გაველურებული წითელი
ქათამი დარბის და ახლოს არ გვეკარება...
მერცხლები დაბნეულები დაფრინავენ დან-
გრეული სახლების ირგვლივ, მერე აქა-იქ

შემორჩენილ ელსადენის მავთულებზე სხდებიან და დუმიან... ისინიც გაოგნებულები არიან ამკარად.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

20 აპრილი, 93 წელი.

ჩვენი პოზიციები განლაგებულია მიტოვებულ და სანახევროდ დანგრეულ სახლებში ან მათთან ახლოს. გუშინ აქ უპატრონო ძაღლი გამოჩნდა – წმინდა ჯიშის გერმანული ნაგაზი. ბიჭებმა თქვეს, ეს ძაღლი ტამიშშიც გვინახავსო. ძაღლს ერთი ფეხი მოტეხილი აქვს და შემდეგ, როგორც ჩანს, არასწორად შეხორცებული. ძაღლიან შეშინებულია, სროლის ხმაზე ჩვენსკენ გამოტრბის და ცდილობს ფეხებში შეგვიძვრეს. გასაცოდავებული თვალებით შემოგვცქერის. ბიჭები მას ზიზღით ირიდებენ, „ჩვენი ტილი და ბაღდინჯო არა გვეოფნის, ახლა ამან მოგვიმატოსო“. ყელზე ვილაცას ავტომატის, შაშხანის და ტყვიამფრქვევის ვაზნები შეუბამს მძივივით. ახლა სროლის ხმა არ ისმის და ძაღლი ნახევრად დანგრეული

სახლის კიბის ქვეშ წევს ჩრდილში (ამდენი წვიმების შემდეგ დღეს მზემ გამოჩნათა). ამ წუთას ვიღაცამ ავტომატიდან ისროლა ძაღლი დაშინებული წამოხტა და ჩვენსკენ გამოიშინა. მკერდზე დაკიდული ვაზნები მზის სხივებზე ეშმაკის კბილებით ელვარებოდა...

სახლთან ახლოს ტუტყიანი წყლით სავსე გუბურაა. ვიღაცამ თქვა, აქ ჩვენს წინ რომ ბიჭები იყვნენ, თევზები დაუჭერიათო, შეიძლება აქ კიდევ იყოს თევზიო, და გუბურაში ქვაშებმული ხელყუმბარა ისროლა. ყუმბარის აფეთქების ხმაზე ძაღლი, რომელიც ამ სოფლის სახელით მონათლეს ბიჭებმა, დაფეთებული ხან იქეთ ეცა, ხან აქეთ. გუბურიდან კი ერთი პატარა ლიფსიტა და თეთრმუცელა ბაყაყი ამოტივტივდა... ერთმა ლიფსიტა ალუმინის მავთულზე წამთავო და ცეცხლს შეუშვირა... ვიღაცამ, ჩვენს გასალიზიანებლად ცოცხალ-მკვდარი ბაყაყიც მოიტანა და აჰა, ესაც შეწვითო, წინ დაგვივდო...

მარცხენა ფლანგზე სროლა გააქტიურდა... შემდეგ მარჯვენა მხარესაც და წინა მხრიდანაც გვეხვრიან უკვე... ვინც სადარაჯოზე არა ვართ, რკინის კასრთან ვსხედ-

ვართ და ქალებზე ვლაპარაკობთ. დროდ-
დრო ძველი მებრძოლები რომელიმე გარ-
ზოდს იგონებენ ცხინვალის თმის დროინ-
დელს... ან კიდევ აფხაზთა მიერ ჩადენულ
საშინელებებზე ყვებიან...
ს ი ზ ლ ი რ ი თ ე კ ა

21 აპრილი, 93 წელი.

(ღამის ორი საათი). თორმეტ საათამდე
სადარაჯოზე ვიდექით. შერე შეგვცვალეს.
ისევ რკინის კასრთან ვსხედვართ, ცეცხლ-
თან ვშრებით და დაძაბულები მივჩერები-
ვართ გარშემოწოლილ სიბნელეს. საშინელი
თავსხმაა. ვიდრე ტოლალებს და წყლით გა-
წირველულ ჩექმებს გავიშრობდე, ყველა
მისაწოლი ადგილი დაკავებულია უკვე. იბუ-
ლებული ვარ ისევ ღუმელთან დავრჩე და
ვიფხიზლო.

კათენდა. მთელი დამე თავსხმა წვიმა
იყო.

დღეს პირველად დავინახე მოწინააღმდეგე: სანგარში ჩასულმა წვიმისგან ჩამოქცეული ამბრაზურა ხელბართთ გავწმინდე, მოვალამაზე, შემდეგ ავტომატის ლულა გავყავი ამბრაზურიდან და იმ სახლისკენ მივმართე, საიდანაც, ჩემი ვარაუდით, ისინი ისვრიან და ამ დროს, რომ იტყვიან თვითონ დამიჯდა სამიზნეზე მოწინააღმდეგის შავფორმიანი ფიგურა... იგი, ორსართულიანი სახლის წინ, მანდარინის მენახერ ბუჩქებს შორის გამოჩნდა და ვიდრე მე სიტუაციას გავიაზრებდი, ან მოულოდნელი გაკვირვებისგან გაღებულ პირს მოვკუმავდი, მიიმალა... ახლა ვცდილობ გავიაზრო ის მომენტის, რომელიც სულ რამოდენიმე წამში მოხდა და ჩემზე ისე იმოქმედა, ახლაც გონზე ვერ მოვხსულვარ: პირველი კრძნობა, რაც ვაოგნებიდან გამორკვეულს დამეუფლა, სინანული იყო, რომ სროლა ვერ მოვიფიქრე... შემდეგ, ან თითქმის იმავედროულად, სირცხვილის კრძნობა ამ სინა-

ნულის გამო და იმის გამო, რომ ხამიზნეუ
„დამჯდარ“ შავფორმიან ფიგურას როგორ-
ღაც მონადირული აზარტით ვუყურებდი და
ადამიანად ვერ აღვიქვამდი... ახლანდემდე
ნობების ნარევი ტრიალებს ჩემში და გულში
მერევა...

შემდეგ იმ სახლისკენ ბიჭებმა რამოდე-
ნიმე „გრანატამიოტი“ სტყორცნეს. მოწი-
ნააღმდეგემ მაგარი ცეცხლი გაგვიხსნა... შემ-
დეგ იქიდანაც და აქედანაც სროლები შეწყ-
და...

23 აპრილი, 93 წელი

ამდენი ხნის კოკისპირული წვიმების
შემდეგ, წუხელ, როგორც იქნა ვარსკვლა-
ვიანი ცა გამოჩნდა, მაგრამ უმთვარო ღამე-
ებია და მაინც ძალიან ბნელა. ბიჭები ამ
უამინდობისა და მუდმივი დაძაბულობისგან
დაიღალნენ და ნერვიულობენ... ყოველი სა-
მი ჯარისკაციდან ორს რაღაცა აწუხებს,
ზოგს კუჭი სტკივა, ზოგს ბაღლინჯო გაუნ-
ნდა, ზოგს მუნი... ბეჟანას ძირმაგარები გა-

მთაყარა მთელ ტანზე... მეც, მართალია, რაც
აქა ვარ, კუჭის ტკივილს სერიოზულად არ
შეუწუხებივარ, მაგრამ გუშინ, როდესაც სერ-
გეიმ თავის ტანსაცმლიდან რამდენიმე ცუ-
ცხალი ბაღლინჯო გამოიყვანა, ვამჩნევდი,
რომ რამდენიმე დღეა რაღაცეები მკბენენ
და ყურადღებას არ ვაქცევდი... როგორც ჩანს
ბაღლინჯოებმა ჩემი სისხლის დაგემოვნებაც
ისურვეს...

დღეს ბიჭები, მე რომ მეძინა, მოწინა-
აღმდეგის პოზიციებისკენ გადასულან. სად-
ღაც იქვე უპატრონოდ მიგდებული მეზრ-
ძოლი უნახავთ, დიდი ხნის მკვდარი, უკვე
ჭიები ეხვეოდნენო. ყველაფერს ამას აბალა-
კი ისე დაწვრილებით აღწერს, ეტყობა ჩემს
ჯინაზე, რომ ცუდად ვხდები... არავითარი
საბუთი იმ მიცვალებულს არ აღმოაჩნდაო,
ამბობენ... ვარაუდობენ, დაქირავებული მე-
ზრძოლი იქნებაო... ღმერთმა უწყის... სად-
ღაც აქვე კი უნდა იყოს ალბათ, რადგან
ზოგჯერ ხრწნის სუნი აქამდეც აღწევს ხო-
ლმე... შემდეგ ყვებიან როგორ მიიპარნენ
ახლოს ერთ-ერთ სახლთან, საიდანაც ტი-

რილის ხმა გამოდიოდა თურმე, რაშელსაც
დროდადრო ქართველების მისამართით წვე-
ვლა-კრულვა ენაცვლებოდაო.

ქართული
სიხალისეობა

25 აპრილი, 93 წელი.

გუშინ დილით ჩამოვედი ჩვენი პოზი-
ციებიდან ტაშიშში, სადაც ჩვენი ასეულის
შტაბ-ბინაა. ტალახში და მაზუთში ამოგან-
კლული უნიფორმა გავიხადე და ბაღლინ-
ჯოებისგან რომ გავთავისუფლებულიყავი,
გამოვხარშე. უნიფორმა მზეზე და ნიაზე მა-
ლევე გაშრა. ჩავიცვი... ცხელი საჭმელი ვჭა-
მე. შემდეგ რამდენიმე პარტია ჭადრაკი ვე-
თამაშე გოჩას. დღის სამი საათისთვის კი
საწოლზე მივწექი, დავიძინე და ამდენი ხნის
უძილოს დილის ხუთ საათზე გამეღვიძა
მხოლოდ...

ფრონტზე ყოფნისას ტალახში ამოვანგ-
 ლულ, წვიმიტა და უძილო ღამეებით გაბეზ-
 რებულ და სხვადასხვა სახის იარაღის სათ-
 ქით ყურებდაყრუებული ჯარისკაცისთვის ძა-
 ლიან ძნელი წარმოსადგენია, შემდეგ კი ძნე-
 ლად აღსაქმელი და მისაღები, რომ სადღაც
 მისი ტოლი ახალგაზრდები ჩვეულებრივ რი-
 ტში, თითქოს არსად არაფერი ხდებოდეს,
 მშვიდად აგრძელებენ ცხოვრებას; მისთვის
 ეს როგორღაც ძალზე შორეული და ირეა-
 ლურია (როგორც ალბათ ბევრი აქ მყოფის-
 თვის თმი).

ერთი მხრივ, ეს ალბათ, კარგია, რომ
 ქვეყანას შეუძლია მთელი თავისი სულიერი,
 ფიზიკური და მატერიალური „ხელუხლებელი
 რესურსების“ ჩართვის გარეშე აწარმოოს
 ბრძოლა მოწინააღმდეგესთან, მაშინ როდე-
 ხაც მტერი, მთელი თავისი ძალით, ყოველი
 თავისი ნერვით, ამ მათთვის არაფრისმომ-
 ტან თმშია ჩართული, უპერსპექტივო თმში.
 მაგრამ მეორეს მხრივ, ეს ორი, ერთმანეთის-
 გან თითქმის პოლარულად გამიჯნული რეა-
 ლობა, ერთმანეთისგან პოლარულად გამიჯ-

ნული ადამიანების სულიერი მდგომარეობა
იალზე დამთრგუნველად მოქმედებს ჯარის-
კაცის ფსიქიკაზე, ამ, აქაურ „ნორმალურ“ გი-
რემოცვას ის ვერ ღებულობს, და იგი თითქ-
მის თავისთავად გარიყული აღმოჩნდება მძვინ-
დობიანი საზოგადოებისგან; ხოლო თუ ყოვე-
ლივე ამას მებრძოლი ჯარისკაცის სამართ-
ლიან პრეტენზიებსაც დავუმატებთ ამ „მშვი-
დობიანი“ საზოგადოების მიმართ... გავიაზ-
რებთ იმასაც, რომ ჯარისკაცისთვის არა მხო-
ლოდ მტკივნეული იქნება ის ამბავი, რომ
მის ცოლ-შვილს საჭმელ-სასმელი და ჩასა-
ცმელი აკლია (მაშინ როდესაც მის მეზო-
ბელ კომერსანტს მისი თმში ყოფნის მანძილ-
ზე თურმე მილიონები უშოვია), ეს მისთ-
ვის დიდად შეურაცხმყოფელია, ამით მთლი-
ანად თუ არა, ნაწილობრივ მაინც ჩაყვანე-
ბით იმ დანაშაულებათა მიზეზებს, რაც ამ
ბოლო დროს ასე გახშირდა...

მე ამით, რა თქმა უნდა, დამნაშავის, ან
დამნაშავეობის გამართლებას არ ვაპირებ,
მაგრამ ის კი უნდა ითქვას, რომ მეომარი, ან
თმიდან დაბრუნებული ჯარისკაცებისადმი
გულგრილი, უყურადღებო დამოკიდებულება
საზოგადოებისა თუ სახელმწიფოს უპირველე-

სი და უმთავრესი დანაშაულია, რაც შემდეგში
ში ამავე საზოგადოებისა და სახელმწიფოს
წინააღმდეგ შემობრუნდება და მხოლოდ და-
მნაშავეობის დისციპლინარულ და მეთოდურ
აღკვეთის მცდელობა, არა თუ სასურველ შე-
დეგს მოგვცემს, არამედ კიდევ უფრო
გააღრმავებს უფსკრულს „მშვიდობიან“ საზო-
გადოებასა და „მებრძოლ“ ჯარისკაცებს შო-
რის... სამშობლოსთვის და ქვეყნისთვის გუ-
ლანთებულ ბევრ ახალგაზრდას, საზოგადოე-
ბის ამგვარი დამოკიდებულება, დაუფიქრებ-
ლად მოისვრის დამნაშავეთა სამყაროში;
ბოლო დროს ჯარისკაცების მიერ ჩადენი-
ლი დანაშაულის, თუ ზოგადად ამგვარი დამ-
ნაშავეობის სინდრომთან დაკავშირებით ხში-
რად იხსენიებენ ამერიკის შეერთებულ შტა-
ტბსა და ვიეტნამის ომს, რაც ჩემი აზრით
შეცდომაა კი არა, უკვე დანაშაულია და შეიძ-
ლება სწორედ ამ ომისადმი ჩვენი ამგვარი
დამოკიდებულება არის ყოველგვარი დამნაშა-
ვეობის საფუძველი. კი ბატონო, ომი ომია და
ალბათ ყველა ომს აქვს რაღაც საერთო ნი-
შნები, მაგრამ ჩვენსავე პატარა ქვეყანაში,
ჩვენივე ტერიტორიული მთლიანობისთვის
მებრძოლი ჯარისკაცები თუ ისევე გარიყულ-

ნი აღმოჩნდნენ ჩვენი საზოგადოებ-
სგან და შემდეგ კი დვნილნი სახელმწი-
ფოსგან, ვინ იქნება ამაში დამნაშავე თუ არა
საზოგადოება და სახელმწიფო? განა საზო-
გადოების ერთი ნაწილის გულგრილი დამო-
კიდებულება მეომარი ჯარისკაცებისადმი და
საერთოდ ამ ომისადმი უკვე დღესვე არ უყ-
რის საფუძველს იმ დანაშაულობებს, რაც
შეიძლება შემდეგში მოხდეს, და მოხდება კი-
დევაც, თუ ეს ასე გაგრძელდა?

კიდევ ვიმეორებ, ალბათ კარგია, რომ
ჩვენს სახელმწიფოს მოწინააღმდეგესთან
ბრძოლა, როგორც, ცალი ხელით, მთელი
თავისი სულიერი რესურსების დაუძაბავად
შეუძლია, მაგრამ სხეულის დანარჩენ ნაწილს
(ამ ერთი ხელის გარდა) არ უნდა ებინოს,
თორემ ის ერთი ხელი შეიძლება მოგვამტვრი-
ონ, ან ჩვენს წინააღმდეგ შემოგვიბრუნონ
ისევ.

ბოლოთქმაში, როგორც მკითხველი თვი-
თონ მიხვდება, მიზნად არ მქონია არც ამ
ომის პოლიტიკური მიზეზ-შედეგების გან-
საზღვრა, არც რაიმე პროგნოზების ჩამოყა-
ლიბება. მე მას ვუყურებ როგორც უკვე არ-

სებულ ტრაგიკულ რეალობას და იმ ათბსო-
ბით ადამიანის, ახალგაზრდის, ბავშვის, თუ
მოხუცებულის ბედი მანუხებს, ვინც ამ სა-
შინელების მსხვერპლი გახდა, უნებური
მსხვერპლი, განურჩევლად ეროვნებისა... ქვე-
ლა ზვნთაგანის ვალიც ეს არის, რომ ამ ად-
ამიანებს სიტყვითა თუ საქმით ეს მძიმე ხვე-
დრი შევუმსუბუქოთ, მათი ხვედრი შებლე-
ბისდაგვარად გავიზიაროთ და განვიცადოთ...
გავიხსენოთ, რომ ამ ქვეყნად ბავშვის ერთ
ვრემლად არ ღირს რაიმე.

მხატვარი ქ. ზენაიშვილი

ტექნიკური რედაქტორი ნ. ხავთასი

შეკვეთა № 96

ტირაჟი 3000

ფასი სახელშეკრულებო

გამომცემლობა „ლომისი“ თბილისი 1993

საქართველოს რესპუბლიკის პოლიგრაფიისა და
და საგამომცემლო საქმიანობის კორპორაციის № 1
სტამბა, თბილისი, ჩუბინაშვილის ქ. 50.

პ. 82 / 100

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა